

Zij begrijpen ons niet? Een spiegel...

Schets van een voordracht + discussie door

Paul Kleene, agro-socio-econoom¹,

aangevuld en uitgesproken door

Stephan Meershoek, voeding / onderwijs deskundige²

Samenvatting:

De kracht van de Pl's t.o.v. grotere NGO's en bilaterale en multilaterale projecten zit in de sterke persoonlijke contacten en daardoor, de dialoog, de ontmoetingen, de kloof overbruggen. Veelal van mensen van middelbare leeftijd en ouder. Zorg dat ook jongere betrokken worden en kansen krijgen deze ontmoeting, dialoog aan te gaan. Investeer dus niet alleen in dingen, maar ook in mensen. Laat die ontmoetingen, van jonge mensen plaatsvinden via reizen, stages, werkervaringen; ii) de samenwerking voor langere tijd, dat is een belangrijke component van duurzaamheid, geen kortlopende projecten die weer stoppen, maar garanties voor continuïteit van kleinschalige initiatieven; maar wel iii) kleinschalige doorlopende initiatieven die zich kunnen meten met grote projecten door hun ultieme kwaliteit, hoog rendement in landbouw, uitstekende leerresultaten in onderwijs en hoogwaardige gezondheidszorg in afgelegen gebieden. Dit kan alleen bereikt worden met goed wederzijds begrip en deskundigheid.

¹Paul Kleene (73) is een agro-socio-econoom die van 1969 tot 2008 werkzaam was, voor IRAT/CIRAD en KIT, in verschillende Sahel landen (Senegal, Mali, Burkina Faso en Tchad), voornamelijk in het toegepast landbouwkundig onderzoek op voorlichtings methoden en technologie overdracht. Vanaf 2009 woont hij permanent in Burkina Faso, waar hij actief is als consultant (studies over duurzame landbouw ontwikkeling, project-evaluaties) en als eminence grise van een start-up, Bioprotect.B, producent van bio-pesticides en biomeststoffen, en een NGO, APAF (Association pour la promotion de l'agroforesterie et la foresterie). Hij viert binnenkort het feit dat hij 50 jaar geleden in W-Afrika aankwam (The Gambia, sept 1966 – febr 1967). In 2012 was hij co-editor, samen met Henk Mutsaers van het boek "What is the matter with African Agriculture? Veterans visions between past en future" (KIT/LN Publishers). Als picante bijzonderheid: in 1975 stond hij aan de wieg van de nederlandse ontwikkelingssamenwerking met Burkina, als lid van de eerste technische missie naar Boven-Volta; in 2012 stond hij aan het graf, toen die ontwikkelingssamenwerking een vroegtijdige dood stierf. Om het leed te verzachten werd hij medeoprichter van de "Amicale Burkina Faso – Pays-Bas, waarvan hij tot 2016 vice-voorzitter was.

²Stephan Meershoek (52) is voedingskundige met 20 jaar ervaring in verschillende Afrikaanse landen (Burkina Faso, Mozambique, Kenya, Tanzania, Uganda, Namibia en Marokko). Hij werkte onder andere voor de FAO, Helen Keller International en de Bernard van Leer Foundation. Voor deze laatste organisatie was hij verantwoordelijk voor het identificeren en financieren van programma's van lokale organisaties in met name Oost Afrika. Tegenwoordig werkt hij bij Nuffic waar hij als afdelingshoofd verantwoordelijk is voor de programma's voor internationalisering in het Nederlandse basis- en voortgezet onderwijs.

Inleiding

Het bestuur van het Burkina Faso Platform heeft mij gevraagd antwoord te geven op de veel gemelde klachten van lid organisaties betreffende problemen die zij tegenkomen in de samenwerking met Burkinabé partner organisaties, dikwijls geduid in termen van verschillen in cultuur. De klachten worden uitgedrukt als “zij kunnen niet plannen”, “zij kunnen niet vooruit denken”, zij laten alles aan hun God (Allah) over”, “zij hebben niet geleerd om probleemoplossend te denken”, etc. Voorts is mij gevraagd een aantal criteria te noemen voor succes van projecten, mede gezien vanuit Burkinabé oogpunt.

Uitgangspunt

1. Het comparatieve voordeel van NGO's en PI's

Comparatief voordeel : NGO's en PI's in vergelijking met ontwikkelingsacties van met name multilaterale instanties, zoals de EU, de Wereldbank, maar ook bilaterale donors als Nederland en grote NGO's.

Om het dramatisch te zeggen: het bevorderen van menselijk contact tussen Noord en Zuid, Nederland en Burkina Faso. Dank zij de persoonlijke contacten, vriendschappen, kennis, die opgebouwd worden in het kader van gezamenlijk werken aan maatschappij opbouw in Burkina Faso, ontstaat er een beter begrip tussen beide “volkeren”. Het gaat hier om wederzijds begrip, uitwisseling op basis van gelijkheid. Dit is een voorwaarde voor het behoud van vreedzame verhoudingen en het oplossen van conflicten (in dit geval: het probleem van migratie, werkgelegenheid, terrorisme bestrijding).

2. “Zij”? en “wij” dan?

Die vraag is hun niet gesteld, maar dat zou interessant zijn. Vooroordelen? Ongetwijfeld van beide kanten. Bij de platform leden neem ik aan vooroordelen van de goede soort: ze zijn zo arm, ze zijn niet op school geweest, arme vrouwtjes die door mannen worden uitgebuit, etc., waar en onwaar. Bij de Burkinabé hardnekkige dromen over het rijke Westen, Europa het land van alle mogelijkheden, vrijheid en zeden bederf, egoïstische individualisten die hun oud geworden familieleden laten vereenzamen, waar en onwaar. Maar hoe die vooroordelen te overbruggen?

3. Burkinabé partner-organisaties: allemaal engelen (enfants de coeur) ?

Toen ik het « zij » verhaal vertelde, zei een van mijn jonge Burkinabé collega's, maar ze (wij dus) hebben gelijk. Veel van die Burkinabé clubjes, ze rommelen maar wat. De vraag is dan, hoe identificeer ik een goede partner organisatie? Om het eenvoudig te houden, deel ik de Burkinabé NGO's in in drie categorieën:

- onwetenden (gebrek aan voldoende capaciteit en kennis)
- opportunisten (kans om wat geld te maken, voordelen te verkrijgen)
- goede (zowel in visie, kennis, organisatie als beheer)

Uiteraard wordt de soep niet zo heet gegeten en is er in elke organisatie wel iets van die drie kenmerken te vinden. Als evaluator heb ik tot nu toe nauwelijks met opportunisten te maken gehad, eerder met goede, met wie je dan voorstellen bespreekt om de zwakke punten te verbeteren. Die zwakke punten kunnen ook betrekking hebben op de partner in Nederland. De vraag dus, hoe te komen tot betere acties (projecten) met minder zwakke punten. Zaak is dat je wel moet investeren in het zoeken naar een goede partner, daarin samenwerken met anderen en een deel van de middelen besteden om die partner te versterken.

4. “Mijn dorp”, “mijn NGO”, “mijn Burkinabé’s”, “mijn blanken”

Om zelf een steen in de vijver te gooien: NGO’s houden niet van met elkaar samen te werken: “zij” doen alles liever zelf, “zij” weten wat goed is voor de ander, “zij” weten heus wel hoe je het moet doen. Gezien mijn ervaring, weet ik iets van landbouwontwikkeling, aangepaste technieken en dergelijke (maar weinig van onderwijs of gezondheidszorg). Op mijn gebied bestaat een enorme kennis en ervaring, maar jammer genoeg wordt daar vaak aan voorbij gegaan (overigens niet alleen door NGO’s). Graag wordt het wiel opnieuw uitgevonden, vaak wil men zweren bij wonderplanten en wonderoplossingen, waarvan men alles weet (en vooral wat zo goed voor “hen” is), immers, etc. Dus kom niet aan mijn tuintje! De Burkinabé partners doen daar vrolijk aan mee, het is immers “hun dorp”, “hun” zelf opgerichte NGO, en kom dan vooral niet aan “hun” blanken.

5. Nederlandse NGO’s in veroudering, is er een nieuwe generatie in opleiding?

Het Burkina Faso Platform komt op mij over als een organisatie gebaseerd op oorspronkelijk hechte persoonlijke banden, die veelal dateren uit de glorie tijd van onze samenwerking met Burkina in de jaren 1976 – 1999. SNV was haar ziel nog niet verloren, vele vrijwilligers werden opgeleid en gingen goed voorbereid werken in alle uithoeken van het land, vele projecten werden gefinancierd en (mede) bemand met DGIS- en andere deskundigen, gesteund door vele onderzoekers uit Wageningen en andere universiteiten. Minister Evelien Herfskens maakte daar arrogant (maar gevolgd door de kamer) in 2000 een bruusk einde aan. Kapitaal vernietiging zoals mijn toenmalige Nederlandse projectleider het uitdrukte (ik ging zelf terug naar mijn Franse werkgever, het CIRAD)³. Burkina Faso had kort daarvoor zogenaamd om “programmatische” samenwerking “gevraagd” en zag de Nederlanders met pijn (of onverschilligheid?) vertrekken. De NGO’s, vaak mede opgericht door oud Burkina-gangers bleven. Maar wat doen zij aan de verjonging van hun leden? Waar zijn de jonge Nederlanders die naar Burkina komen om levenservaring op te doen? Door wie worden ze opgeleid en voorbereid op hun verblijf? Hoe staat het met de uitwisseling, de komst van jonge Burkinabé naar Nederland voor stages, opleidingen, cursussen of uitwisselingsbezoek. Zeer mondjesmaat krijg ik de indruk? Hoe kan dat veranderen?

³ Ik kwam als een der laatste (nederlandse) mohicanen in de zone Office du Niger in Mali te werken, waar Nederland op doorslaggevende wijze heeft meegewerkt aan een zeer geslaagde rehabilitatie, door de genoemde politica met een veeg van de tafel geschoven: “ze” konden het nu immers zelf (dat hebben we dus daarna gezien).

6. Werkgelegenheid voor jongeren? Ervaring opdoen in het buitenland

Nederland is veranderd, Burkina Faso ook. In Burkina is er een grote groei van het bedrijfsleven⁴. De meeste Nederlanders die nu in Burkina Faso werken zijn daar in het kader van hun bedrijf, of werken in het bedrijfsleven. Een geweldige kans voor jonge Nederlanders om in het buitenland ervaring op te doen (Afrika is het continent van de toekomst), een andere grote taal te leren dan alleen Engels: je hebt een veel betere kans op de arbeidsmarkt in Europa als je ook Frans spreekt. Voor jonge Burkinabé idem dito: een veel betere kans als je Engels spreekt (in Nederland verbeterd), in Europa werkervaring hebt opgedaan (stages) of gestudeerd.

7. Voorstel: veel meer uitwisseling van jonge Nederlanders en jonge Burkinabé

Mijn voorstel is dat de leden van het Platform de uitwisseling van personen hoog op hun lijstje zetten. Dat hoeft niet persé in het directe kader van hun projecten te gebeuren. De jonge Nederlander die in Burkina een stage gaat doen bij een zonne-energie bedrijf hoeft niet persé in die paar dorpjes van het project van de NGO die hem ondersteunt te gaan werken. Hij kan die dorpjes bezoeken (en daar wat verblijven) in aansluiting op zijn stage. Idem voor de Burkinabé in Nederland. De NGO die hem uitnodigt, vangt hem op, helpt hem bij zijn introductie, maar hij hoeft niet persé in hun plaats te komen wonen.

8. De Amicale Burkina Faso – Pays-Bas (ABFPB) doet graag mee

Het staat zelfs in haar statuten als doelstelling: Nederlanders die naar Burkina Faso komen helpen bij hun introductie, verblijf, etc. Bij de bestuursvergadering van 17-12-2016 was iedereen unaniem van oordeel dit voorstel te steunen: begeleiding van jonge Nederlanders die hier op stage komen.

9. Kosten

Natuurlijk, iedereen wil arme mensen helpen, het geld moet goed besteed worden. Maar investeren in jongeren is dat niet een goede investering? Moet het geld echt voor 100% in schoolgebouwtjes, putten en gezondheidscentra geïnvesteerd worden? Fondsenwerving kan ook helpen.

10. Samenwerking

Het lijkt me een goede zaak dat PI's en NGO's voorop stellen dat samenwerking met elkaar hun acties kan versterken. Dat geldt met name voor sociale projecten (onderwijs, gezondheid, alfabetisering). Het koppelen van sociale projecten aan economische projecten kan beide een meerwaarde geven. Bijvoorbeeld: een tuinbouw project (met zonne-pomp, bouli, haag-omheining, afzet op de markt) + een veeteelt project (veevoerproductie + afzet) koppelen aan een project voor een school en/of een gezondheidscentrum. Het schept een ruimere economische basis en stimulant voor de bevolking om mee te betalen, met name in de onderhouds- en exploitatie kosten.

⁴ Maar het PUM stopt in Burkina Faso. Nieuw beleid?

11. Enkele factoren voor succes

Dit is een belangrijk onderwerp, dat niet zomaar in een paar zinnen afgehandeld kan worden. Ik heb sinds 2009 een tiental NGO-projecten geëvalueerd, deels voor Nederlandse NGO's, of Fondsen, deels voor Burkinabé NGO's, deels in Burkina Faso, deels in andere Sahel-landen. Ik zou graag de volgende punten willen opwerpen:

1. Deskundigheid

Goede bedoelingen en gezond verstand alleen zijn niet genoeg. NGO's zijn vaak gespecialiseerd, bijvoorbeeld in onderwijs of gezondheidszorg, en gaan zich dan bewegen op andere gebieden, bijvoorbeeld tuinbouw of 'agro-forestry'. Op zich een goede zaak (punt 10), want het verbeteren van de economische basis van de bevolking is volgens mij een voorwaarde voor een goed functioneren van onderwijs en gezondheidsdiensten.

Echter "schoenmaker blijf bij je leest". Om dergelijke projecten succesvol te willen uitvoeren, moet je of deskundigheid in huis halen, of samenwerken met anderen die over die deskundigheid beschikken. Deskundigheid, ik zou zeggen zowel uit het Noorden als uit het Zuiden. Met name uit het Zuiden, met de moeilijkheid hoe die te vinden, want er zijn veel aanbieders, maar ook veel beunhazen (opportunisten).

Een voorbeeld. Een vrij grote NGO uit een Europees land werkt al jaren in Burkina Faso en later in Mali, waar ze het concept van "aménagement simplifié de bas-fonds" (eenvoudige land-inrichting voor 'lowlands') hebben geïntroduceerd. Een mooi idee, zelf bedacht, goedkoper, meer inzet van lokale werkkraft, etc. Echter, zonder gedegen hydrologische voorstudie, en bij gebrek aan gegevens, kregen deze 'aménagements' bijna allemaal te maken met dijk doorbraken en zware overstromingen en vernielingen "door die ene exceptionele regenbui die elke 2 jaar wel ergens valt...". Uit Mali vertrok deze ONG voortijdig, en liet 50% van de bas-fonds in een puinhoop achter, niet bereid een herstel fonds toe te vertrouwen aan de lokale CARITAS organisatie die klaar stond de zaak voort te zetten.

2. Deskundigheid kost geld

Het is natuurlijk uitstekend als de noodzakelijk deskundigheid op vrijwilligers basis kan worden aangetrokken, maar dat is vaak niet mogelijk. Zelfs een PUM deskundige kost geld voor de ontvangende organisatie (kosten van verblijf en lokaal transport). Het is vaak zaak lokale ervaringsdeskundigheid in te huren en daarvoor moet een prijs betaald worden. In het algemeen zijn de tarieven redelijk. Het probleem is vooral de juiste deskundigheid aan te trekken en daarvoor is het nodig de desbetreffende sector goed te kennen.

12. Duurzaamheid en kwaliteit, een prioriteit?

De vraag naar hulp is groot, haast onbeperkt, en het aanbod in de vorm van ontwikkelingsprogramma's en projecten is ook niet gering in de vorm van veel (grote) overheidsprojecten, meestal gesteund door multilaterale of bilaterale donoren en een groot aantal (meest kleine) NGO activiteiten van allerlei soort. Het probleem is de effectiviteit van al die inspanningen.

NGO's hebben het grote voordeel dat ze langdurige samenwerkingsverbanden kunnen aangaan, niet gestoord door politieke regimens die elke 4 jaar met "nieuw beleid" moeten komen. Zij werken met weinig bureaucratie, weinig overhead kosten en staan dicht bij de bevolkingsgroepen. Hun middelen zijn echter beperkt en ze kunnen dus zelden grote gebieden bestrijken, een groot aantal mensen bereiken.

Is het dan niet juist aan hen om duurzaamheid en kwaliteit bovenaan op de agenda te plaatsen? Een voorbeeld functie vervullen, die als uitdaging kan fungeren voor de grotere acteurs, een uitdaging om beter te presteren? Zij bevinden zich als speerpunten binnen de bredere kaders die grote projecten neergezet hebben. Zij kunnen dus extra diepgang, gedegenheid en duurzaamheid inbrengen, waardoor het totaal resultaat aanzienlijk verbetert. Als ze op hetzelfde niveau presteren als de grote acteurs, spelen zij volgens mij niet de rol die voor hen is weggelegd. Door het accent te leggen op de kwaliteit en minder op kwantiteit, kan de impact van NGO's veel groter zijn, en daarmee het maatschappelijk nut van hun inbreng, hun meerwaarde, veel beter tot uiting laten komen.

Een paar korte observaties vanuit mijn (Stephan's) eigen ervaring:

- Deskundigheid is nodig bij beide partijen. Ook voor de Nederlandse partner zijn goede bedoelingen alleen niet voldoende. Zoek enthousiaste, gemotiveerde deskundigen die kunnen adviseren of jullie plan, of beter dat van je Burkinabé partnerorganisatie, kans van slagen heeft en kwalitatief echt goed is (zie boven). Met goede bedoelingen, maar zonder deskundigheid kun je onbedoeld ook veel kwaad doen.
- Kies je partner met zorg. Over deskundigheid is al veel gezegd, maar zorg ook dat de partnerorganisatie organisatorisch zijn zaken op orde heeft. Helaas bestaan die opportunisten wel degelijk. Een paar aandachtspunten:
 - o Hebben ze draagvlak bij de lokale bevolking, bij de mensen die uiteindelijk moeten profiteren van je project. Hebben deze ook een stem in het project.
 - o Wordt er op een of andere wijze intern verantwoording afgelegd en is er een verdeling van macht (is er een bestuur of toezichthouder), naast verantwoording aan de Nederlandse partner
 - o Hoe is de relatie met de lokale overheid? Is het project op enige wijze afgestemd met en heeft het de zegen van lokale beslissers (met name van belang als je er voor het functioneren van afhankelijk bent).